

№ 41 (298)
Лістапад 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ Школьнае краязнаўства:
«Арганаўты мінулага»
ў Чэрасах – стар. 5
- ☞ Рэгіён: з гісторыі вёскі
Куршынавічы – стар. 6
- ☞ Успаміны ветэрана: баі
за Ваўкавыск – стар. 7

Нашы віншаванні

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчая газета» шчыра віншуюць турэйскі народны ансамбль танца «Прыпяць» з 45-годдзем з дня заснавання і жадаюць калектыву поспеху ў творчай працы па зберажэнні слаўных традыцый палескага краю: будзьце здаровы, жывіце багата, дарагія сябры.

Разам з тым віншuem былога кіраўніка ансамбля Мікалая Конанавіча Котава, які стаяў ля вытокаў стварэння «Прыпяці» і на працягу 25 гадоў узначальваў гэты слаўты калектыв.

Ансамбль «Прыпяць» у Маскве (1965 год)

Шапавалы – нацыянальная каштоўнасць

Творчасць майстроў-шапавалаў Дрыбінскага раёна Магілёўскай вобласці патрапіла ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. Рашэнне аб неабходнасці надання такога статусу прыняў Беларускі рэспубліканскі навукова-метадычны савет па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры.

Нагадаем, што шапавальства – уменне ўручную валяць валёнкi. Яно не толькі захоўваецца ў рэгіёне, але і перадаецца маладым. Пры мясцовым музеі ёсць майстэрня, дзе гэтаму рамяству вучаць дзяцей.

Гэты род дзейнасці з'яўляецца своеасаблівай рамёснай візітоўкай раёна. Існуюць дзве версіі ўзнікнення шапавальства на Магілёўшчыне. Паводле першай, валяльнаму рамяству беларускія сяляне навучыліся ў Ніжагародскай губерні, куды іх адправіў уладальнік маёнтка Антон Ціханавецкі. Іншая версія кажа: паколькі ў рэгіёне нізкая прадукцыйнасць глебы, то сяляне былі змушаныя зарабляць іншым рамяством. Многія сяляне не сядзелі дома, а падарожнічалі, ёсць нават звесткі аб адным беларусе-шапавале, які добраўся да Амерыкі.

Ёсць у майстроў-шапавалаў свая мова, якая ўключае каля 1 тыс. слоў. І дагэтуль пажылыя майстры яе ведаюць і выкарыстоўваюць. Зразумець іх неабазнаным немагчыма. Гэтай мовай шапавалы карысталіся, каб не выдаць сакрэтаў майстэрства, а таксама ацаніць гасціннасць гаспадароў. Калі гаспадыня сустракала дрэнна, то і валёнкi рабілі адпаведныя.

Паводле матэрыялаў друку

Узгадайма продкаў на Змітраўскія ДЗЯДЫ

На тым тыдні...

Да 80-годдзя Баранавіцкага краязнаўчага музея і 25-годдзя выставачнай залы 27 кастрычніка адкрылася выстаўка «Тут зберагаюць спадчыну», дзе можна пабачыць унікальную шафу, якую прывезлі з Грушаўкі гадоў дваццаць таму, фатэль і фрагмент кафлі з маёнтка Рэйтанаў, Статут Вялікага Княства Літоўскага XVI стагоддзя. Выстаўлены таксама дакументы, фатаграфіі, жывапіс, скульптуры, чыгуначныя ліхтары, самавары, посуд, тэкстыль. Працягнецца выстаўка да 6 снежня.

У Дзяржаўным музеі гісторыі літаратуры ў Мінску 29 кастрычніка прайшла вечарна на памяці «Летуценнем прахаджу над краем і загіну, быццам летуценне», прысвечаная маладым беларускім літаратарам. Пад час яе прэзентавалі кнігу «Расстраляная літаратура», якая з'явілася ў выдавецтве «Кнігазбор» (укладальнікі Лідзія Савік, Міхась Скубла і Кастусь Цвірка). Яна складаецца з выбраных твораў беларускіх літаратараў, знішчаных карнымі органамі ў 1920–1930-я гады. Доўгія дзесяцігоддзі творчая спадчына многіх была пад забаронаю ці ўвогуле невядомай. Сімвалічна, што імпрэза прайшла акурат тады, як 72 гады таму ў ноч з 29 на 30 кастрычніка ў сутарэннях мінскай турмы НКУС былі расстраляныя больш за 100 беларускіх дзеячаў. У расстрэльным спісе, падпісаным Сталінным і Молатавым, былі 22 літаратары: Алесь Дудар, Міхась Чарот, Ізі Харык, Платон Галавач, Міхась Зарэцкі, Янка Нёманскі, Анатоль Вольны, Тодар Кляшторны, Масей Кульбак, Юрка Лявонны ды іншыя. Разам з людзьмі гінулі і творы: 1 жніўня 1937 года на вялікім вогнішчы нкусаўцы спалілі некалькі дзесяткаў тысячаў рукапісаў беларускіх літаратараў. Многія з іх, як напрыклад, гістарычныя

драма «Рагнеда» і працяг рамана «Крывічы» Міхася Зарэцкага, загінулі назаўжды.

30 кастрычніка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы адкрылася выстаўка «80 гадоў Інстытуту мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі». За дзесяцігоддзі дзейнасці гэтай установы выйшлі ў свет шматлікія працы па гісторыі нацыянальнай мовы і літаратуры, акадэмічныя навуковыя выданні, зборы твораў беларускіх класікаў. На выстаўцы шырока прадстаўлены працы па мовазнаўстве, літаратурнай крытыцы і літаратуразнаўстве. Выстаўка закрыецца 10 лістапада.

31 кастрычніка ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна, на радзіме паэта Анатоля Сыса, прайшло свята паэзіі «Дух – гэта, людзі, Я!», прымеркаванае да 50-годдзя творцы. У Гарошкаве сабраліся літаратары, барды, мастакі, сябры, землякі. Пачалося ўсё на мясцовых могілках з ускладання кветак да помніка паэту. Пасля людзі прыйшлі да хаты, дзе нарадзіўся і жыў літаратар. Тут была адкрытая мемарыяльная дошка ў памяць пісьменніка, прайшло свята, пад час якога адбылася прэзентацыя нумара часопіса «Дзеяслоў», прысвечаная Анатолю, зборнікаў выбранага «Alaiza» (слаўных і невядомых вершаў паэта) і «Ягамосць» (складзены з прысвячэнняў сарака паэтаў А. Сысу), гучалі песні на ягоныя творы.

Ініцыятыва грамадскасці падтрыманая

28 кастрычніка ў зале калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь адбылося чарговае пасяджэнне грамадскай назіральнай камісіі пры Міністэрстве культуры па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны ў прысутнасці міністра П.П. Латушкі. Вёў пасяджэнне камісіі старшыня Анатоль Бутэвіч.

Сярод розных пытанняў парадку дня хочацца вылучыць прыярытэтным абмеркаванне сітуацыі, што склалася вакол гісторыка-культурнай каштоўнасці (катэгорыя 3) – месца, дзе стаяў дом, у якім нарадзіўся Максім Багдановіч.

Гэтае месца ў Траецкім прадмесці Мінска ахоўвалася Законам. Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Літаратурны музей М. Багдановіча ў 1990-х гадах распрацавалі праектную дакументацыю на аднаўленне дома і прыстасаванне той яго часткі, дзе нарадзіўся паэт, пад музейную экспазіцыю. Узгодненая з гарадскімі ўладамі работа ў наступнае дзесяцігоддзе не мела працягу, пасля чаго горад аддаў прылеглую да помніка тэрыторыю пад забудову шматпавярховага жыллага дома, без уліку аднаўлення помніка.

Як бачым, гэта не прайшло па-за ўвагай грамадскасці. Камісія, у склад якой уваходзяць спецыялісты з грамадскіх арганізацый і творчых саюзаў, звярнулася да міністра культуры Рэспублікі Беларусь, кіраўніцтва горада і будаўнічай фірмы «Трайпл» з настойлівай просьбай аднавіць ранейшыя праекты – рэканструяваць дом М. Багдановіча і стварыць у ім экспазіцыю, прысвечаную паэту.

Як стала вядома, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь станоўча ўспрыняло ініцыятыву грамадскасці.

Наш кар.

Месца дома Максіма (15 кастрычніка 2009 года)

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Дзе можна пабыць

Зорны час музея Максіма Багдановіча

Вы бачылі калі-небудзь зорку Венеру? Яе заўжды ўзгадваюць, калі гавораць пра класіка літаратуры Максіма Багдановіча. Яго «Раманс», які лічыцца прысвячэннем вялікаму каханню, натхняе і іншых творцаў. Напрыклад, ёсць опера «Зорка Венера», «Песняры» выконваюць сваю музычную версію гэтага чароўнага верша, які затаіў у сабе мноства таемных пачуццяў і загадак паэта. А беларускія музыкі спяваюць раманс «Зорка Венера» пад вокнамі сваіх каханых...

Людзям заўжды хочацца незвычайна правесці вольны час. Літаратурны музей Мак-

сіма Багдановіча дае такую магчымасць.

У нашай краіне пачалася цікавая акцыя «Вечар у музей». Кожны музей раз на тыдзень адчыняе свае дзверы для вечаровых наведнікаў. Так і музей Максіма Багдановіча запрашае ў сераду да 21 гадзіны наведаць не толькі цудоўную экспазіцыю, але і патрапіць на цікавыя выстаўкі і мерапрыемствы.

Максім Багдановіч – паэт паўтонаў. Менавіта парой вечароваю можна адчуць гэтую асаблівасць праз судакрананне з яго паэзіяй.

Вы прызначылі спатканне ў сераду? Цудоўна! Зрабіць яго больш незвычайным і рамантычным можна. Зазірніце ў музей, завітайце ў госці да слаўнага маладога Максіма, які ствараў цудоўныя вершы пра каханне. Магчыма, творчая энергетыка экспазіцыі натхніць і вас на напісанне прыгожых вершаў. А потым, калі вы будзеце стаяць на ганку музея разам з каханым чалавекам, паглядзіце ў неба, дзе ў гэты момант заблішчыць зорка. Гэта ваша зорка каханья. Зорка Венера ўзыходзіць на небе ў той час, калі сустракаюцца людзі, якія прызначаны адно для аднаго.

Уласная інфармацыя

Асобы статус

Асобы статус Беларуска мова набыла ў гміне (адпаведнік нашага сельсавета) Орля Бельскага павета Падляскага ваяводства Польшчы (яна знаходзіцца непдалёк ад Белавежскай пушчы). У 2002 годзе падчас перапісу насельніцтва каля 70–80 % з 3 300 жыхароў рэгіёна назваліся беларусамі.

Польскі Закон аб нацыянальных і этнічных меншасцях ды рэгіянальнай мове дазваляе ў мясцовасцях, дзе не менш за 20 % грамадзянаў складаюць прадстаўнікі няпольскай нацыянальнасці, выкарыстоўваць у якасці дапаможнай мовы мясцовага насельніцтва і афармляць указальнікі населеных пунктаў як на польскай, так і на рэгіянальнай мове. Як дапаможная беларуская мова ўжываецца ўжо ў трох гмінах Польшчы – апрача Орлі, у Гайнаўцы і Нараўцы. У гэтых раёнах таксама працуюць школы, дзе вывучаюць беларускую мову. На тэрыторыі Орлі беларуская мова афіцыйна можа выкарыстоўвацца ў якасці дапаможнай у дзяржаўных установах з вясны гэтага года, калі мясцовыя дэпутаты прынялі адпаведную пастанову. Цяпер дэпутаты вырашылі, што назвы 25 вёсак гміны павінны быць прадубляваны на ўказальніках па-беларуску. Праўда, рашэнне рэгіянальных уладаў яшчэ павінна быць адобрана ў Міністэрстве ўнутраных справаў.

Сёння ў якасці дапаможнай у Польшчы выкарыстоўваецца таксама літоўская мова – у гміне Пуньск (на захад ад Гродна).

Паводле матэрыялаў інтэрнэту

Сабраліся разам Міндоўг ды Вітаўт, Скарына ды Цяпінскі...

Гэлета грамадскасць Беларусі святкуе 1000-годдзе першай згадкі ў пісьмовых крыніцах наймення Літва. Гэтаму прысвячаліся навуковыя і прэсавыя канферэнцыі, мастакоўскія курсы, газетныя публікацыі (наша газета, адзіная ў краіне, мае нават пастаянную рубрыку, прымеркаваную да юбілею). Аргкамітэт «Міленіум Літвы» разам з Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь і Беларуска-літоўска-польскай асацыяцыяй кастрычніка запрасілі ў мінскі Палац мастацтва, дзе адкрылася мастацкая выстаўка. Экспануюцца творы сталых і маладых мастакоў краіны, прысвечаныя слаўнай старонцы нашай гісторыі, павязі мінуўшчыны з днём сённяшнім.

На адкрыццё сабралася надзвычай шмат людзей – апроч мастакоў ды іхніх сяброў, мастацтвазнаўцаў, прыйшлі навукоўцы, пісьменнікі, журналісты, музыкі, грамадскія дзеячы і палітыкі, настаўнікі, замежныя дыпламаты... Апроч вядомых і знакавых асобаў прыгожа глядзеліся падчас імпрэзы сябры рыцарскага клуба – закаваныя ў латы, з мячамі, дзідамі і шчытамі яны дадавалі

каларыту прамінулых стагоддзяў. Бракавала хіба засмажаных вепрукоў ды вялікіх куфляў піва.

Выстаўка заняла абодва паверхі немалага Палаца мастацтва. Дзіва што: удзел бралі дзесяткі жывапісцаў і скульптараў, а таксама навучэнцы мастацкіх школаў і каледжаў. Дарэчы, іхнія працы часам не саступалі творам прызнаных сталых майстроў, а тое, што моладзь прасяклася гісторыяй і ідэаламі Літвы і Вялікага Княства Літоўскага – і ўвогуле цешыць. Асабліва на фоне таго, што 1000-годдзе Літвы нашыя суседзі ў Літоўскай Рэспуб-

ліцы святкавалі на афіцыйным узроўні ўрачыстымі пасяджэннямі, канферэнцыямі, канцэртамі, выстаўкамі, тэле- і радыёперадачамі.

Падчас адкрыцця выстаўкі мастак Мікола Купава адзначыў:

– У кантэксце вялікай выстаўкі мы зрабілі дзіцячую і моладзевую выстаўку-конкурс. У працах дзяцей

тэма адлюстраваная не горш, чым у дарослых мастакоў. Толькі веданне старажытнай гісторыі дае нам арыенціры ў сучаснасці і будучыні.

Беларускі саюз мастакоў з нагоды тысячагоддзя Літвы падрыхтаваў медалі за ўнёсак у справу беларускага адраджэння, якімі ўзнагародзілі мастакоў Васіля Шаранговіча, Гаўрылу Вапчанку, Уладзіміра Вішнеўскага, пісьменнікаў Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна ды іншых.

Выстаўка – адно з мержыяў фестывалю мастацтва, музыкі і паэзіі. Запланаваныя таксама прэзентацыя альманаха «Літва», канцэрт-конкурс «Прэм'ера твора», Дзень паэзіі, літаратурна-мастацкая вечарына «Літоўская Радзівіліяда», спектакль «Спатканне з Літвой». На заканчэнне фестывалю прадугледжаны абмеркаванне выстаўкі і канцэрт класічнай і дударскай музыкі.

Лявон ПАЛЬСКІ, фота айтара

Карціна Валянціны Шобы «Белыя плямы гісторыі»

Першыя наведвальнікі юбілейнай экспазіцыі

У № 38 «Краязнаўчай газеты» мы пачалі расказваць пра самыя цікавыя і старажытныя мясціны Дварца. Сёння мы хочам пазнаёміць з гісторыяй нашых каталіцкіх храмаў.

Недзе на пачатку XVII стагоддзя за 100 метраў ад плошчы быў пабудаваны драўляны касцёл. Апісаньня яго знешняга выгляду нам адшукаць не ўдалося. Ён быў асвечаны ў гонар Найсвяцейшай Дзевы Марыі. Галоўнай святыняй быў чудатворны абраз Божай Маці, пакланіцца якому прыязджалі нават з далёкіх мясцінаў знатныя вернікі, люд прасты ішоў сюды пехатою. Паводле сведчанняў старажылаў, абраз ратаваў мястэчка ад пошасных хваробаў, якія тады былі вельмі пашыраныя.

У пачатку XIX стагоддзя ад удару маланкі побач з касцёлам загарэла сядзіба, ад яго ўспыхнуў і храм. Ён згарэў дашчэнту, не ўдалося ўратаваць нічога.

Амаль стагоддзе каталікі Дварца не мелі касцёла. Гэта было абумоўлена тагачаснымі варункамі. Для адпавянення памерлых вернікаў-каталікоў на могілках збудавалі прасторную драўляную капліцу, якая праіснавала да 70-х гадоў XX стагоддзя.

Але такое становішча не задавальняла Апаліну Пратасевіч, якая была патамнай каталічкай. У канцы XIX стагоддзя, пасля яе шмат-

Касцёлы Дварца

лікіх прашэнняў, расійскія ўлады нарэшце дазволілі будаўніцтва касцёла. Пратасевічы былі не вельмі заможныя, таму маглі сабе дазволіць будаўніцтва толькі драўлянага храма. Але Апаліна Пратасевіч марыла аб касцёле, які б на стагоддзі ўпрыгожыў Дварэц. У ім будзе годна ўзносіць ёй малітвы да Госпада за яе дачасна памерлых дзетак. Яна хадайнічае перад магнатамі Радзівіламі аб будаўніцтве цаглянага храма. І сродкі на будаўніцтва былі выдзеленыя. У жніўні 1905 года касцёл быў асвечаны ў гонар святога Антонія. На жаль, Апаліна Пратасевіч, якая ўвесь час апекавалася будаўніцтвам, не адстаяла ў ім першае набажэнства. Яна памерла 14 красавіка 1905 года.

Касцёл у стылі неабарока збудаваны на месцы былога велічнага замка. Мае дзве вежы. Унутры паўднёвай знаходзіцца звон, гук якога ў добрае

надвор'е чуваць за 20 кіламетраў. Асаблівую каштоўнасць маюць каваныя дзверы і брама, зробленыя невядомымі мясцовымі майстрамі. Вельмі шкада, што ў нашыя дні дахоўка замененая на бляху, ад гэтага будынак згубіў колеравае сугучча.

Храм пражыў цяжкае, трагічнае жыццё. Лёс да яго ўсё ж быў літасцівы – ён выстаў і сёння ўпрыгожвае мястэчка. А магіла Апаліны Пратасевіч, што за 200 метраў ад касцёла, усе

раў. Але набегі мясцовых жыхароў на памяшканне (білі шкло ў вокнах, бо там былі цудоўныя вітражы з каляровага венецыянскага шкла; разбівалі, ламалі бакавыя драўляныя дзверы, што вялі ў алтар) прымусілі перанесці склад зноў у будынак крамы. Касцёл жа поўнасьцю паступіў у распараджэнне мясцовых вандалаў. Цягам 20 гадоў яго апаганьвалі і знішчалі. З пачатку 80-х да 1991 года алтар касцёла быў стайняй для каня, што нале-

ўнукі), у касцёл траплялі дождж і снег. Касцёл паступова разбураўся. Здавалася, лёс яго вырашаны...

Але цудоўным чынам, а хутчэй – малітвамі Апаліны Пратасевіч, храм выжыў. І дачакаўся лепшых для сябе часоў. У 1994 годзе пасля рамонту ён зноў расчыніў свае дзверы перад вернікамі. Аднак значную частку сваёй былой прыгажосці ён усё ж страціў. Мастацкая вартасць адноўленых вітражоў непараўнальная з былой. Не вернуты касцёлу ўнікальны арган. У вокнах будынка шчыліны, праз якія ўсярэдзіну трапляе вільгаць, ад чаго паўночная сцяна пакрытая чорнай цвіллю. І да радасці, што храм выжыў, прымешваецца пачуццё жалю да шматпакутнага храма, шэдэўра працы рук землякоў, якім мы маглі б ганарыцца перад усім светам.

Сябры гісторыка-краязнаўчага клуба «Спадчына» Дварэцкай СШ Дзятлаўскага раёна

гады была зняваная, засмечаная і затапаная тымі, для каго яна будавала бажніцу.

Касцёл Св. Антонія перапыніў сваю дзейнасць у 1968 годзе. На пачатку ў будынку быў склад побытавых тавар-

жаў бальніцы. Цудоўная мазаічная падлога пакрылася шчыльным слоём гною, якога ніколі ніхто не прыбіраў. Праз разбітую цудоўную дахоўку, вырабленую мясцовымі ўмельцамі (а цяпер яе знішчалі іхнія

Калекцыянерам, і не толькі

Баркалабаўскі абраз

Да 350-годдзя Баркалабаўскага абраза Божай Маці выйшла марка № 793. Гэты абраз шануецца праваслаўнымі Беларусі. Напісаны тэмперай на сасновай дошцы з пазалочаным разным фонам на мяжы XVI–XVII стст. або ў першай палове XVII ст. У ліпені 1659 г. у Баркалабаўскі жаночы манастыр (Быхаўскі павет) яго прынёс князь Пажарскі, які вярнуўся з паходу ў Польшчу. Паводле падання, Багародзіца выявіла цудоўным чынам сваю волю, каб абраз пакінулі ў гэтым месцы. Пазней ён праславіўся многімі чудамі. Найбольшым лічыцца тое, што перажыў усе войны XVIII–XX стст. і ганенні на рэлігію ў мінулым стагоддзі. Цяпер Баркалабаўскі абраз Божай Маці захоўваецца ў Траецкай царкве горада Бышава.

Мастацкае афармленне мар-

кі зрабіў Аляксандр Блінцоў, памер мініяцюры 28x40 мм, наклад – 42 тысячы асобнікаў. Марка друкавалася па 6 асобнікаў у аркушах з аздабленымі палямі.

У дзень выхаду ў аддзяленні паштовай сувязі № 2 Бышава праводзілася спецыяльнае памятнае гашэнне на канверце «Першы дзень». Аўтар спецтэмпеля і канверта А. Блінцоў.

Марка друкавалася ў аркушах па 6 штук.

У дзень выхаду ў паштовым аддзяленні № 48 Гомеля праводзілася спецыяльнае памятнае гашэнне на канверце «Першы дзень». Іх аўтар М. Рыжы.

Гербы Смаргоні і Кобрына

У серыі «Гербы гарадоў Беларусі» з'явіліся яшчэ дзве мініяцюры: № 794 – герб Смаргоні, № 795 – Кобрына. Іх намаляваў Ігар Бубен, памеры – па 28x30 мм, наклад – па 56 тысячаў асобнікаў. Друкаваліся ў аркушах па 8 марак і 1 купоне, на якіх адлюстраваныя храмы ў гэтых гарадах.

У дзень выхаду ў аддзяленні паштовай сувязі Смаргоні і Кобрына прайшлі спецгашэнні на канвертах «Першы дзень». Аўтар спецтэмпеляў і канвертаў – І. Бубен.

Дыпламат на марцы

Марка № 792 прысвечаная 100-гадоваму юбілею дыпламата, міністра замежных справаў СССР, урадженца вёскі Старыя Грамыкі на Гомельшчыне Андрэя Андрэевіча Грамыкі. Мастак маркі Мікалай Рыжы, памер 26x37 мм, наклад 60 тысячаў асобнікаў.

Вялікі дзякуй за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

«Мемарыял Вітаўта»

Гэта справа Вітаўта [Witoldes] супраць Ягайлы [Jagaln] і Скіргайлы [Skargaln]

(Заканчэнне.
Пачатак у №№ 39–40)

І прыбег да высакародных людзей, да вялікага магістра Прусіі, і прыняў сабе святую веру хрысціянства і паслушэнства святому айцу папе. І я пакінуў там у яго (у Ягайлы) майго брата, і маю сястру, і маю жонку, і маіх дзяцей, якіх пакінуў я ўсіх у іх турме. І пачаў князь Ягайла часта слаць да нас сваіх баяр [baiorn] і свае лісты, запрашаючы мяне (заяць) усю маю бацькаўскую спадчыну⁷ і даючы мне сваю прысягу. І я паверыў ягонай прысязе і паверыў яму і зноў паехаў да яго. Апроч таго, і адзін наш няверны дарадчык нас туды прыцягнуў. І князь Ягайла сваю прысягу не выканаў і адступіў ад сваёй праўды, і маю бацькаўскую спадчыну ён мне не даў. І маю бацькаўскую спадчыну даў ён свайму брату князю Скіргайлу. А Скіргайла той не нашай хрысціянскай веры – ён рускай веры, як і да сённяшняга дня яшчэ прытрымліваўся. А мне самому загадалі, што я павінен прыняць рускую веру, каб я пакутаваў ад усіх людзей⁸. І я не па сваёй волі, а каб выканаць іх волю, казаў: «Я прыняў сабе рускую веру і абвясціў людзям аб гэтым». Але ўсё роўна я тайна прытрымліваўся маёй веры, паколькі я сабе прыняў хрысціянскую веру. І калі князь Ягайла заняў Кракаў [Crasaw] і каралеўства Кракаўскае яго прыняло, тады абвясціў я пра маю веру, так што ўжо да сённяшняга дня прытрымліваюся хрысціянскай веры. І яны тады жадалі не даць мне (прыняць) іншую веру. Гэта была мне ад іх вялікая несправядлівасць, што яны супраць маёй волі хацелі, каб я сабе прыняў рускую веру. Мінуў ужо адзін год з таго часу, калі князь (Ягайла) у Люблінскім [Lublin] замку запісаў князю Скіргайлу сваім прывілеем усю маю бацькаўскую спадчыну – на

маіх вачах, каб (прычыніць) мне вялікую пакуту. Я часта скардзіўся з гэтай нагоды князю Ягайлу, але добра бачыў, што я наконт гэтага нічога не мог зрабіць і ніяк не мог гэты прывілей скасаваць. І я прасіў у князя Ягайлы таксама ліст і прывілей на зямлю, якую ён мне даў, на тую Рускую зямлю, якая належала Любарту [Luwburten], каб я мог яе трымаць. І паслаў да яго пана Яську [Jesken] з Тарнова [Tarnaw], старасту Русі [Russen], і ваяводу [woywoden] Кракава пана Спытка [Spitken], і старасту Кракава. І князь Ягайла не даў мне ліст і прывілей на гэтую зямлю і казаў усім людзям: «Я даў князю Вітаўту гэтую зямлю да маёй волі. Калі захачу, тады адбяру ў яго гэту зямлю». І больш таго – схавалі яны маіх баяр супраць маёй волі і катавалі іх вадой, і закавалі іх у жалеза, і кінулі іх у цямніцу [temenitszen] – і гэта ўсё насуперак маёй волі. І князь Скіргайла часта на мяне нагаворваў перад князем Ягайлам і лісты (пачаў) слаць. Не па маёй волі ён лісты рассылаў, не па маёй волі я слухаў тое, што ён сам мне раіў, і не па маёй віне гэта адбывалася. Але хваліўся ён, як бы мяне забіць, бо ён добра ведаў, што я па-ранейшаму хацеў бы атрымаць маю бацькаўскую спадчыну. І вельмі баяўся ён, што мне прычыніла боль тое, што ён утрымліваў у сябе маю бацькаўскую спадчыну. І таму шкодзіў ён мне перад князем Ягайлам у маёй жа прысутнасці. І князь Ягайла прасіў⁹ ніколі яго гэтым не прапрацаць і прасіў ніколі яго не абвінавачваць з гэтай прычыны. І да сённяшняга дня жыве ў князя Ягайлы яго слуга, якога завуць Варш [Warssch]. Скіргайла прыслаў да мяне гэтага Варша і адмовіўся перада мной, і казаў мне: «Беражыся ты мяне, а я цябе». У той час не было ў мяне столькі свабоды, каб я мог адпраўляць ганцоў, куды хацеў, альбо

лісты ў Прусію, на Русь. І быў я ў іх як нейкі нявольнік. Я не меў у іх свабоды ні ў якіх справах. Была ў мяне дачушка, мая дочанька, і нават яе не быў я вольны аддаць (замуж) за таго, за каго я хацеў. І вельмі прасіў я ў мяне адзін чалавек, а яны забаранілі мне і загадалі мне, што я не павінен аддаваць яе прэч¹⁰. І яны баяліся, што ў мяне з-за яе маглі б з'явіцца сябры. І колькі было ў мяне сяброў – ва ўсіх адабраў князь Ягайла іх бацькаўскую спадчыну. У майго брата князя Таўцівіла [Tewtewiln] адабраў ён назад усё, што яму даў. І ў брата маёй жонкі адабраў ён усю яго бацькаўскую спадчыну. І ў таго (чалавека), які (жанаты) на сястры маёй жонкі, у Івана, сына Альгімонта [Iwan Augemunden son], забраў ён (Ягайла) таксама ўсю яго бацькаўскую спадчыну. А яму ж даў князь Ягайла сваю руку перада мной, што ён яго бацькаўскую спадчыну ў яго ніколі не будзе забіраць. І князь Іван даў яму за гэта залаты пояс праз мае рукі.

Пераклад
і каментарый
Алега ЛІЦКЕВІЧА

(Паводле часопіса
«Беларуская думка»)

⁷Fetirlich erbe – бацькаўская спадчына альбо вотчына; маецца на ўвазе Трокская зямля.

⁸Das ich allen luten mich derleite – магчымы іншы варыянт перакладу: «каб усе людзі мяне ненавідзелі».

⁹Vat – магчымы варыянт перакладу: «прапанаваў».

¹⁰Weg – маецца на ўвазе «за межы дзяржавы». Да Соф'і Вітаўтаўны сватаўся сын вялікага князя маскоўскага Дзмітрыя Данскога Васіль Дзмітрыевіч.

Асноўныя даты і падзеі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага

(Працяг. Пачатак у №№ 33–40)

У кастрычніку 1653 г. земскі сабор у Маскве прыняў пастанову аб далучэнні Левабярэжнай Украіны да Расіі, а 18 студзеня 1654 года Пераяслаўская рада зацвердзіла гэтую пастанову. І ўлетку гэтага ж года пачалася вайна Расіі з Рэччу Паспалітай (1654–1667). Маскоўскі цар старанна рыхтаваўся да вайны, таму выставіў 80-тысячнае войска супраць 10-тысячнага войска ВКЛ. Расійская армія заняла Дарагабуж, Рослаў, Мсціслаў, Шклоў, Оршу, аблажыла і праз 3 месяцы ўзяла Смаленск, пасля працяглага супраціўлення – Дуброўну. Казакі І. Залатарэнкі занялі Гомель, Чачэрск, Новы Быхаў і аблажылі Стары Быхаў, 3 верасня здаўся Магілёў. На поўначы Беларусі армія В.П. Шарамецева заняла Невель, Полацк, Дзісну, Друю, Усвят, у лістападзе – Віцебск. Маскоўскае войска наступала таксама ў Інфлянтах і на Украіне разам з украінскім казакмі. У канцы 1654 – пачатку 1655 гг. войскі Я. Радзівіла, А. Гасеўскага, П.Я. Сапегі, Е.К. Глябовіча, С. Аскеркі перайшлі ў наступленне: у снежні 1654 г. была знятая аблога Старога Быхава, і ў горад уведзены новыя падмацаванні, вызвалены Копысь, Дуброўна і Орша, зробленая спроба заняць Магілёў. Улетку 1655 г. расійскае войска і казакі Залатарэнкі правялі паспяховае наступленне на Беларусь і ў Літве: была занятая ўся цэнтральная і значная частка заходняй Беларусі. Зноў былі захоплены Дуброўна, Орша, Копысь, у ліпені – мястэчка Свіслач (пры сутоках Свіслачы з Бярэзінай), Барысаў, Менск, у жніўні – Вільня, Гародня і Коўна, казацкія атрады занялі Панямонне. Армія А.М. Трубяцкага не здолела авалодаць Старым Быхавам і Слуцкам, затое рэйдам прайшла па Беларусі, заняла і спаліла Клецк, Ляхавічы, Мыш, Сталавічы, Слонім, Новагародак, дзе злучылася з казацкім атрадам В. Залатарэнкі, а на зваротным шляху спаліла Нясвіж, Капыль, безвынікова імкнулася авалодаць Слуцкам. На поўдні атрад Валконскага захапіў, абрававаў і спаліў Тураў, Давыд-Гарадок, Столін і Пінск. У час ваенных дзеянняў былі разрабаваныя і спаленыя многія гарады і вёскі, шмат людзей загінула або трапіла ў палон, дзiesiąты тысяч сялянаў, тысячы мяшчанаў былі вывезены ў Расію. Летам 1655 г. армія шведскага караля Карла X Густава напала на Польшчу і неўзабаве амаль уся тэрыторыя Польшчы і Жамойці была занятая шведамі. Шведскі кароль прапанаваў цару Аляксею Міхайлавічу план падзелу Рэчы Паспалітай, аддаючы яму ўкраінскія землі ад Галіча або Львова праз Луцк да Прыпяці, далей тэрыторыі па лініі Слуцк–Менск–Докшыцы–Дзісна, але цар адмовіўся ад гэтага плана, бо расійскія войскі паспяхова захапілі беларускія землі і на захадзе ад прапанаванай шведскім каралём лініі. У такіх абставінах 20 кастрычніка 1655 года Я. Радзівіл і яго стрыечны брат Б. Радзівіл з вялікай групай паноў і шляхты (галоўным чынам з Жамойці) заключылі Кейданскі дагавор 1655 г. аб уніі ВКЛ са Швецыяй, прызнаючы караля Карла X Густава вялікім князем літоўскім. Шляхце каталіцкай царквы па-

кідаліся ранейшым прывілеем. Частка шляхты выказалася за Аляксея Міхайлавіча ў якасці вялікага князя літоўскага, частка шляхты працягвала барацьбу з расійскімі і шведскімі войскамі, выступаючы за захаванне дзяржаўнай уніі з Польшчай.

Рыхтуючыся да вайны са Швецыяй за Прыбалтыку, у 1656 г. расійскі цар заключыў з Рэччу Паспалітай Віленскае перамір'е. У гэты ж час Швецыя, Трансільванія, Брандэнбург і гетманская Украіна заключылі Радноцкі дагавор аб падзеле тэрыторыі Рэчы Паспалітай і пачалі ваенныя дзеянні. Аднак з-за шэрагу прычынаў хаўрас дзяржаваў супраць Рэчы Паспалітай распаўся ў 1657 г.

Увосень 1659 г. на Беларусь была кінутая моцная расійская армія пад камандаваннем І.А. Хаванскага, якая ў снежні авалодала Гародняй, а 13 студзеня 1660 года заняла Берасце, у сакавіку 1660 г. узяла ў аблогу ўмацаваную крэпасць П.Я. Сапегі – Ляхавічы. Аб'яднанае войска ВКЛ пад камандаваннем Сапегі і польскае войска пад камандаваннем С. Чарнецкага 28 чэрвеня атрымалі перамогу над арміяй Хаванскага ў Палонкаўскай бітве. 3 ліпеня 1660 года войскі Сапегі і Чарнецкага занялі Менск, была вызвалена тэрыторыя Беларусі на захад ад Бярэзіны. Хаванскі з рэшткамі войска зноў пацярпеў паражэнне ў Чарэйскай бітве і адступіў у Полацк. 8 кастрычніка 1660 года аб'яднанае войска Рэчы Паспалітай сустрэлі расійскае войска Ю.А. Далгарука каля Чавусаў і не дапусцілі аб'яднання яго з войскамі Хаванскага, Далгарука адступіў да Смаленска. 11 лютага 1661 года хыхары Магілёва за адну ноч знішчылі 3-тысячны гарнізон стральцоў, такія ж паўстанні адбыліся ў Дзісне, Себежы, Гомелі і інш. гарадах. 2 снежня 1661 года была вызвалена Вільня. Пасля ваенных дзеянняў прыпыніліся на 2 гады. У гэты час адбыўся Любамірская рокаш (1665–1666), скіраваны супраць рэформаў дзяржаўнага ладу. Але Маскоўская дзяржава ўжо не магла скарыстаць сітуацыю. Паводле Андрэяўскага перамір'я (1667) яна захавала Смаленшчыну, Левабярэжную Украіну і Кіеў, яна не змагла ўтрымаць ўсё заваяванае, а Рэч Паспалітая не здолела вярнуць усе свае землі. Вайна 1654–1667 гг. стала нацыянальнай трагедыяй беларускага народа. Большасць гарадоў, вёсак і мястэчак былі разрабаваныя і зруйнаваныя, сельская гаспадарка, рамёствы і гандаль прыйшлі ў заняпад. Колькасць насельніцтва Беларусі скарацілася напалову. Расчараваны няўдачамі кароль Ян II Казімір 16 верасня 1668 года адрокся ад трона і выехаў у Францыю. Каралём польскім і вялікім князем літоўскім быў абраны Міхал Вішнявецкі (1669–1673), вылучэнец праўдзінскай групыкі магнатаў і шляхты, якую ўзначальваў Пацы. У гэты ж час туркі захапілі паўднёва-заходнія раёны Украіны.

Анатоль ГРЫЦКЕВІЧ

(Працяг будзе)

Вёска Чэрасы мае больш старадаўнюю гісторыю, чым райцэнтр Мёры. Яшчэ ў папярэднія гады «арганаўты» выявілі на беразе возера паселішча першабытнага чалавека, якому сем тысяч гадоў, што цалкам адпавядае назве, якую пакінулі фіна-вугры, якія жылі тады: фармант «-ера» азначае вада, возера.

Зямля адкрывае скарбы і сакрэты

«Арганаўты мінулага» ў Чэрасах

Дакументальныя крыніцы ўзгадваюць Чэрасы пад 1505 годам як уладанне Яна Сапегі, сакратара вялікага князя літоўскага Аляксандра. Цяпер краянаўцы павінны былі дапамагчы старасце чэраскай царквы Галіне Генадзьеўне Варонька ўдакладніць гісторыю храма, бо дакументаў, якія мы перадалі з музея СШ № 3, было не дастаткова. Даследаванні на мясцовасці маглі праліць святло на невядомыя старонкі гісторыі. Умовы для вывучэння былі спрыяльныя. Вакол агароджы царквы праводзілася добраўпарадкаванне, і бульдозер зняў верхні пласт зямлі, што аблегчыла пошук, бо адразу адкрывалася стратэграфія верхняга пласта, які раней быў пад слоём дзёрну. Краязнаўцы пошук праводзіўся некалькі дзён. У ім бралі ўдзел малодшая і сярэдняя групы археолага-краязнаўчага гуртка «Арганаўты мінулага», старэйшыя – самыя дасведчаныя гурткоўцы – сталі выпускнікамі і здавалі іспыты ў ВНУ. Асабліва шчыравалі ў пошукі Ілля Варонька, Ігар Кандратовіч, Сяргей Вішнеўскі, Дзіма Захарэвіч, Сяргей Лабунька, Саша Юршэвіч, Арцём Калеснік, Сяргей Марцілёнак, Ігар Хаткевіч ды іншыя. Выпускнік

БДУ гісторык-археолог Антон Ермалёнак вызначыўся пошукам манетаў і артэфактаў гісторыі. На падставе вынікаў дзейнасці маладых даследчыкаў можна зрабіць наступныя папярэднія высновы.

На глыбіні больш аднаго метра намі былі знойдзеныя сотні кавалкаў керамікі XVI–XVII стагоддзяў, што сведчыць аб існаванні ў тыя часы вясковага паселішча. Побач на такой жа глыбіні знойдзеная кафля таго ж перыяду і сярэднявечная цэгла. Падобныя знаходкі даказваюць існаванне тут сядзібы шляхціца і, магчыма, умацаванага замка. Падчас пошуку была знойдзеная лыжачка для прычасця XVI стагоддзя, рэшткі бронзавых упрыгожванняў. Кавалкі аплаўленых званоў і аплаўленага шкла сведчаць, што храм, або капліца, згарэў у XVII стагоддзі. Будынак быў драўляны, невялікіх памераў.

У XVIII стагоддзі на ахвяраванні Радзівілаў, якія сталі ўладальнікамі Чэрасаў, пабудаваная новая драўляная уніяцкая царква. Пасля ліквідацыі уніі ў 1839 годзе нягледзячы на супраціў вернікаў яна стала праваслаўнай; існавала да пабудовы тут у 1886 годзе мураванага храма, які пераняў ста-

рую назву і асвечаны ў гонар святога Мікалая. На жаль, мы не можам вызначыць прычыны пажару; магчыма, ён адбыўся падчас Паўночнай вайны 1700–1721 гадоў. Даследуючы, гурткоўцы адшукалі рэшткі яшчэ аднаго пажару – згарэлай у пачатку XX стагоддзя жаночай царкоўна-прыходскай школы. Знайшлі абпаленыя прадметы гэтага перыяду і, што асабліва цікава, тры напарсткі (жонка святара вучыла дзяўчынак рукадзеллю). Мы не ведаем аздаблення царквы XVIII–XIX стагоддзяў (акрамя ацалелых абразоў), але зямля захавала рэшткі падсвечнікаў, жырандолі XVIII стагоддзя, жалезнага крыжа, бронзавых акладаў абразоў. Знайшлі таксама аскепкі шклянога посуду і парцеляны. Дзякуючы гэтым знаходкам у будучыні мастацтвазнаўцы змогуць аднавіць інтэр'ер старадаўняга храма. Зямля захавала і кавалкі кафлі больш позняга перыяду, XVIII – пачатку XX стагоддзяў. Кафляныя печы маглі быць тады ў доме святара або ў царкоўна-прыходскай школе. «Арганаўты» пераціралі ў пальцах кожную драбніцу зямлі, таму было знойдзена і шмат манетаў. Найбольш ранняя – дынарыі ВКЛ XVI стагоддзя. Гэтая манета дазваляе правільна датаваць і іншыя рэчавыя матэрыялы XVI стагоддзя. Асабліва вялікая колькасць манетаў – 1 грош Яна Казіміра 1661–1664 гадоў, чаканеныя ў Польшчы і ВКЛ італьянскім упураўляючым Баратыні. Таму ў народзе іх іранічна прызвалі «баратынкамі». Яны сведчылі аб высокай інфляцыі ў Рэчы Паспалітай, выкліканай войнамі. Але нават такія малой вартасці медныя манеты яшчэ і падраблялі, намі былі знойдзеныя і падрабкі. Шмат рознага наміналу манетаў Расійскай імперыі. Найбольш распаўсюджаная – дзеньга XVIII стагоддзя. Адна з іх, 1731 года, знойдзеная ў дошцы. Хутчэй за ўсё, яна была пакладзеная ў труну. (Бульдозерам былі знішчаныя пахаванні, якія знаходзіліся побач са старадаўняй

царквой.) Да XIX стагоддзя адносяцца знаходкі медных расійскіх манетаў у 1, 2, 3, капейкі. «Арганаўты» знайшлі і манеты Польшчы – 1 грош 1923 года, манеты СССР 1950–60 гадоў. Паміж нумізматычных знаходак вылучаецца ордэн Швецыі 1732 года.

Можна меркаваць, што многае патрапіла сюды з Рыгі, бо ў другой палове XVIII стагоддзя ўладальнікі Чэрасаў Радзівілы вывозілі шмат тавараў: збожжа, паташ, лес і г.д. Дробныя наміналы манетаў сведчаць аб велічыні ахвяраванняў мясцовага сялянства і іх матэрыяльным становішчы ў розныя перыяды гісторыі.

Такім чынам, толькі невялікае вывучэнне аднаго з куточкаў мёрскай зямлі ўжо прынесла нямала знаходак і адкрыццяў. Пры далейшых пошуках мы спадзяёмся на новыя цікавыя адкрыцці. А ў перспектыве магчымае стварэнне асобнага музея царкоўнай гісторыі.

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
кіраўнік гісторыка-археалагічнага гуртка
«Арганаўты мінулага»,
г. Мёры

Конкурс «Берагіні» галасы»

Іван ЛАПО – журналіст і краязнаўца з Клімавічыны. Аўтар кнігі «Асмолавічы», друкаваўся ў калектыўным зборніку «Дняпроўскія хвалі», у часопісах «Першацвет», «Маладосць», у весніку «Надзея». Са сваімі літаратурнымі творами выступаў на старонках клімавіцкай, краснапольскай і хоцімскай раённых газет, у абласных «Магілёўская праўда», «Зямля і людзі», у рэспубліканскіх «Белорусская нива», «Во славу Родины».

Вершы гучалі на беларускім тэлебачанні ў перадачы «Тэлебарометр», а замалёўка на рэспубліканскім радыё ў перадачы «Сяброўка».

Край родны

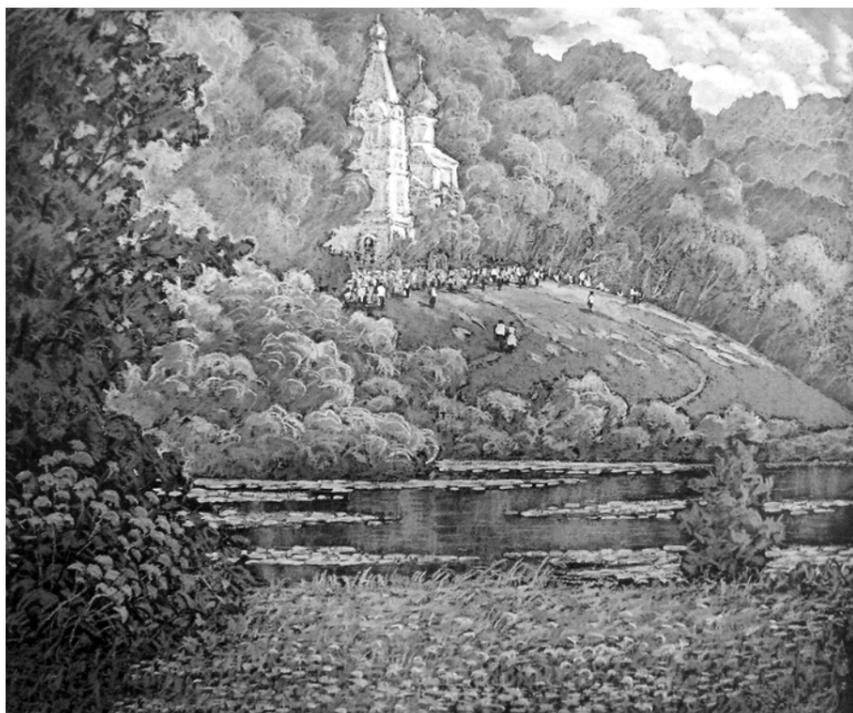
Зіхаціць лістота ўвосень,
Падае на вокны.
Свой адбітак ў раме
Пакідае клёну ліст.
Сабраліся табуны –
То аблокі ў высі,
Пасвіцца яны,
Бы Пягасы выйшлі.
Выраслі ля хатаў, бы грыбы,
Саламяны сцірты.
Льецца песня з краю ў край
І павек і не сціхне.
Будзе бохан на стале,
Будзе і да хлеба.
Хай вясёлка ахіне
Над краінай неба.

Усё пачынаецца з мовы –
Убіралі ад таты і мамы словы,
Што чулі з маленства, з калыскі,
Засвойвалі мовы рыскі.
Усё пачынаецца з мовы –
Значыць, не здрадзіць слову
З намі любоў да радзімы
І роздум: «Якімі ёсць мы?»

Каля млына, на бурнай рацэ...

Фота Алы НЕВЯРОВІЧ

Карціна Вячаслава Шамшур «Фэст у Чэрасах» (2004 г.)

Гэлета вёсцы Куршынавічы споўнілася 457 гадоў. Цікавыя легенды аб паходжанні назвы вёскі дайшлі да сённяшніх дзён. Чаму ж вёска атрымала назву Куршынавічы?

Адна з легендаў апавядае, што вёска атрымала такую назву хутчэй за ўсё ад куршаў, якія жылі ў мінулым на крайнім захадзе сучаснай Літвы і Латвіі. Куршы (летапіснае корсь) – старажытнае балцкае племя, упершыню ўпамінаецца ў канцы IX ст. Яны займаліся земляробствам, жывёлагадоўляй, гандлем і моравлаваннем. У XIII ст. вялі барацьбу супраць крыжакоў, але былі заваяваныя Лівонскім ордэнам. Пазней разам з латгаламі і земгаламі ўвайшлі ў склад латышскай народнасці. Але паўстае пытанне: як куршы трапілі на тэрыторыю сучаснай Беларусі?

Існуюць дзве версіі. Першая: вайна з крыжакамі прымусіла многіх пакінуць свае населеныя месцы і ў пошуках лепшай долі адправіцца на суседнія землі. Перасяленні адбываліся на працягу XIII–XIV стст. Паводле другой версіі, у канцы XIV ст. вялікія князі літоўскія і каталіцкія феадалы праводзілі палітыку ўмацавання каталіцызму. Пасля падпісання Краўскай уніі пачалі будавацца касцёлы і кляштары, пашырылася землеўладанне каталіцкай царквы. Касцёлам перадавалася ва ўладанне зямля з сялянамі, якія на ёй жылі. Менавіта так адбылося і на Ляхавічыне. Ужо ў другой палове XV ст. у руках віленскага біскупа знаходзілася буйная Мядзведзіцкая (Мядзведзіцкая) воласць. У Мядзведзічах на сродкі біскупства яшчэ да 1483 г. быў узведзены касцёл. У канцы XV ст. на тэрыторыі, падпарадкаванай біскупству, з'явіліся першыя парафіі, фундатарамі якіх былі самі біскупы. Сярод іх была і парафія ў Мядзведзічах. На будаўніцтве касцёла працавалі майстры з Беларусі, Літвы, Латвіі, Польшчы. Сярод іх былі і куршы. Значна пазней, у 1552 г., куршы, якія жылі ў Мядзведзічах, перасяляюцца на поўдзень ад іх і засноўваюць сваю вёску – Куршынавічы. Версія пацвярджаецца дакументамі на пісцовай кнігай Пінскага і Клецкага княстваў. Гэтая пісцовая кніга з'яўляецца першай пісцовай крыніцай, у якой сустракаюцца першыя канкрэтныя, але фрагментарныя звесткі, што датычаць вёскі Куршынавічы.

У XVI ст. сяло Куршынавічы адносілася да Мядзведзіцкай воласці Навагрудскага павета.

Другой летапіснай крыніцай, таксама з фрагментарнымі звесткамі пра вёску, з'яўляецца інвентар 1774 г. З лістапада 1791 г. Куршынавічы ў складзе Навагрудскага ваяводства Слуцкага павета. Слуцкае павяце падзяляўся на сем парафій, у тым ліку і Мядзведзіцкую, да якой

і належалі Куршынавічы. Пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай (1793) з 1796 г. Слуцкае павяце быў перайменаваны ў Слуцкі, які знаходзіўся ў складзе Мінскай губерні. З 1796 г. і да 1921-га Куршынавічы ўваходзілі ў склад Мядзведзіцкай воласці Слуцкага павета Мінскай губерні.

Побыт сялянства заўсёды быў звязаны з сельскагаспадарчым календаром. У вольны ад палявых работ час сяляне займаліся саматужнымі промысламі. Самым пашыраным у ляхавіцкіх вёсках быў бандарны промысел. Вырабам бочак, балеяў для мыцця бялізны, вёдраў, кадак, вулляў толькі ў вёсках Рачканы і Кур-

З успамінаў былога настаўніка гісторыі Куршынавіцкай сярэдняй школы Леаніда Адамавіча Ракшэвіча:

– Навучаліся грамаце спачатку па хатах: наймалі пісьменнага чалавека і плацілі з кожнага двара. Кармілі па чарзе.

Упершыню школу ў Куршынавічах пабудавалі ў 1911 г. Гэта была трохкласная школа. Ганна Іванаўна Эмашэвіч – першая настаўніца у ёй. Вучні сядзелі па 4 чалавекі за адной партай. Настаўніцу называлі «пані настаўніца». Беларуская і замежная мовы не выкладаліся. Вывучалі гісторыю, арыфметыку, рускую і стараславянскую мовы, геаграфію. Выкладаў Закон Божы прыязжаў поп з Сіняўкі. Заняткі пачыналіся з 9 гадзін і працягваліся да 16.

Спачатку вучні пісалі на грыфельных дошках, а пазней пачалі пісаць на фанерных. У гады Першай сусветнай вайны ў школе размяшчаўся шпіталь. Толькі вось у гады грамадзянскай вайны школа была спаленая. Таму дзеці працягвалі вучыцца ў доме Галіцкіх.

У мястэчку Мядзведзічы было сельскае народнае вучылішча, якое наведвалі 4 вучні з вёскі Куршынавічы. У 1917–1918 гг. была адкрытая школа з выкладаннем на беларускай мове, у якой вучыліся 34 вучні. Працавалі 2 настаўніцы: адна з Мінска (Станіслава Пятроўна), а другая з Слуцка па прозвішчы Клюскова.

З успамінаў Марыі Іосіфаўны Галіцкай (1922 г. нар.):

– У школу пачала хадзіць у 1931 г. Праўда, вучылі чытаць і пісаць толькі на польскай мове. Падручнікі былі польскія. Вучыў нас настаўнік Ціхановіч. Як зваць

З успамінаў Рамана Дамінікавіча Сямашкі:

– ...Мая мама, Сямашка Яніна, была настаўніцай у Куршынавіцкай школе. У нас захавалася некалькі фотаздымкаў даваеннага часу. Вам, пэўна, будзе цікава паглядзець на іх. Таму копіі гэтых фотаздымкаў я высылаю. Можа, хто-небудзь з мясцовых жыхароў знойдзе сябе на іх. Там ёсць таксама і фотаздымак школы ў Куршынавічах, якая згарэла, і школы ў Мядзведзічах у час будаўніцтва. Мой тата ў нейкай ступені садзейнічаў будаўніцтву гэтых школаў.

З прыходам вайны нам давялося перажыць шмат жудасных падзей, але галоўнае, што мы засталіся жывыя. Зімой 1945 г. наша сям'я выехала ў Польшчу ў г. Гданьск...

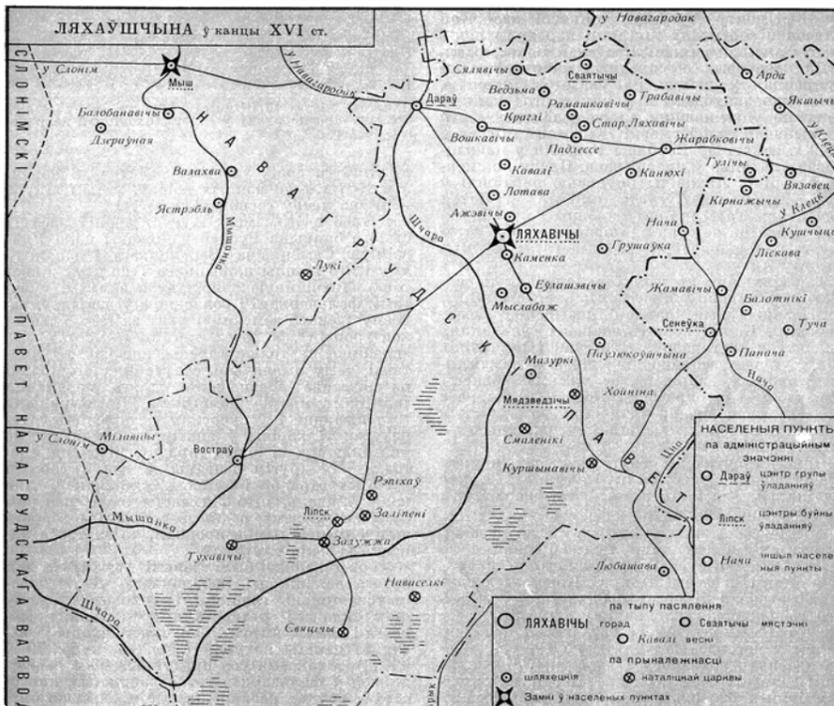
Польскія ўлады не жадалі прызнаваць беларускай нацыі. Таму ўсялякімі сродкамі стараліся выкараніць нацыянальную самасвядомасць беларусаў і апалічыць іх. Праз адукацыю і веравызнанне польскі ўрад імкнуўся да дасягнення сваёй мэты.

З 1921 г. беларускамоўная школа перастае працаваць. Замест беларускай мовы пачалі выкарыстоўваць польскую. У 1939 г. у школе вучылася 46 вучняў. Выкладаўся Закон Божы ксяндзом. Вучоба ў Куршынавіцкай школе закончалася 5-цю класамі.

Газеты, часопісы, а таксама вучэбныя дапаможнікі выдаваліся толькі на польскай мове. 17 верасня 1939 г. Заходняя Беларусь, у тым ліку і Куршынавічы, былі вызвалены ад польскай акупацыі. У вёсцы пачалі працаваць агітатарамі Іосіф Галіцкі і Іван Татарыновіч. 15 студзеня 1940 г. у складзе Баранавіцкай вобласці створаны Ляхавіцкі раён, які ў кастрычніку таго ж года быў падзелены на 18 сельсаветаў. На тэрыторыі сённяшняга Куршынавіцкага сельсавета былі створаны Куршынавіцкі і Тальмінавіцкі с/с.

Куршынавічы

З гісторыі вёскі

У выніку савецка-польскай вайны 1919–1920 гг. згодна з Рыжскім мірным дагаворам, падпісаным 18 сакавіка 1921 г., заходнія вобласці Украіны і Беларусі былі далучаны да Польскай дзяржавы. Таму з 1921 г. вёска ўваходзіла ў склад Мядзведзіцкай гміны Баранавіцкага павета Навагрудскага ваяводства. З 1939 г. у складзе Ляхавіцкага раёна Баранавіцкай вобласці, а з 1954 г. у складзе Брэсцкай вобласці.

шынавічы займаліся 65 чалавек.

Акрамя бандарнага промыслу сяляне займаліся вырабам брычак, саней, калымаг і асобных частак для іх. Была пашыраная вытворчасць кошыкаў, кашолак, вырабаў з лыка і кары. Займаліся актыўна і кавальствам. Прадукцыя сельскай гаспадаркі збывалася на мясцовых кірмашах. Цэнтрам гандлю з'яўляліся Ляхавічы. Быў пабудаваны за вёскай і драўляны касцёл.

Собрачце в управленіи гміны в Мядведзічах 30-тисе годзе

Мядведская гміна (1930-я гады)
Фота з архіва сям'і Сямашкаў, якія жылі ў вёсцы Гашчын да 1945 году

Вучні і настаўніца Куршынавіцкай школы (1929 год)

яго, не помню. А вось жонку яго звалі Соф'я. У іх было двое дзетак.

У нашай вёсцы толькі пачатковую адукацыю можна было атрымаць. Пасля заканчэння пачатковай школы ў в. Куршынавічы нам выдавалі пасведчанне. Хто хацеў далей вучыцца, ішлі ў Мядзведзічы. Там можна было закончыць 7 класаў.

У вёсцы пачаў працаваць магазін і быў адкрыты медпункт. Арганізоўваюцца вучэбныя курсы па ліквідацыі непісьменнасці. Памешчыцкія землі былі падзеленыя паміж сялянамі. А потым пачалася Вялікая Айчынная вайна...

Марына СТАНІСЛАВІЧ
(Працяг будзе)

У першыя дні апошняй вайны пры абароне Ваўкавыска вызначыўся зенітны дывізіён капітана Малыгіна, які збіў 19 варожых бамбардзіроўшчыкаў. Тут быў размешчаны канцэнтрацыйны лагер, у якім загінула больш за 20 тысяч чалавек. 14 ліпеня 1944 года ў выніку Беларускай аперацыі горад быў вызвалены часцямі 2-га Беларускага фронту. 11 часцям, якія прымалі ўдзел у вызваленні горада, было нададзена ганаровае званне «Ваўкавыскія». Гэта ўсё можна прачытаць у энцыклапедыях ды гістарычных даведніках. А вось як вайна прайшла праз лёс канкрэтных асобаў, як вайсковыя ліхалецце сцірае альбо дапамагае захаваць тую самую памяць – пра гэта можа раскажаць толькі непасрэдны сведка і ўдзельнік тых падзей. Слова ветэрану вайны Кузьме Клімаву.

Мікалай ЖЫЛІНСКІ

ды, гвардыі старшы лейтэнант Цюцюнік Пётр Міхайлавіч загінуў на тэрыторыі Ваўкавыскага раёна. Толькі месца пахавання было напісана незразумелае. Далей шмат у чым бескарысліва дапамагалі нястомны краязнаўца Мікалай Жылінскі, а таксама мясцовыя ваўкавыскія жыхары Ігар Галаван і Георгій Гвоздзік. Вялізную папярэдняю працу здзей-

У першыя дні чэрвеня 1944 года на подступах да Ваўкавыска пачаліся цяжкія боі.

Гамы моцны супраціў мы сустрэлі па мяжы рэчкі Зяльвянкі. Менавіта тут немцы збудавалі моцную сістэму «дзотаў» ды спадзяваліся на свежыя падмацаванні. Да гэтага часу наша 120-я гвардзейская Рагачоўская дывізія прайшла шлях ад Рагачова да Зэльвы ў 350 кіламетраў, фарсіравала Бярэзінку і Нёман. У адрозненне ад сорака першага, салдаты ўжо немца не баяліся, а афіцэры мелі баявы вопыт. Але страты неслі значныя. У баі за гарадок Дзятлава загінуў і наш камандзір дывізіі Ян Янавіч Фогель. Мой 339-ты гвардзейскі полк пад камандаваннем падпалкоўніка Дзяменнікава наступаву паўночнай Зэльвы. Ноччу мы фарсіравалі раку, але агонь аднаго з «дзотаў» прыціснуў нас да зямлі. Камандзір батальёна маёр Цехнарадаў загадаў непрыкметна абыйсці варожае ўмацаванне з флангаў. Сталя сенакосная пара, і луг часткова быў скошаны. Хаваючыся за копамі сена, наш узвод пад камандаваннем старшага лейтэнанта Пятра Цюцюніка павінен быў адцягваць увагу праціўніка імітацыяй сваёй актыўнасці. Тут, на лугавіне Зяльвянкі, загінуў радавы Казлоў, паранены Антон Бахметаў і Волахаў. Ды ўрэшце пракляты «дзот» быў абыйдзены і закіданы гранатамі.

Наперадзе чакаў Ваўкавыск. Ужо ў прыгарадзе цяжка паранілі памочніка камандзіра ўзвода старшага сяржанта Дзмітрыя Гнеўшава і яшчэ двух маіх сяброў саслужыўцаў. У гонар вызвалення Ваўкавыска загадам Вярхоўнага Галоўнакамандуючага ў Маскве адсалютавалі войскам 2-га Беларускага фронту. 3-й арміі генерал-палкоўніка А.В. Гарбата-

Каб памяталі

ва і дывізіі генерал-маёра Я. Фогеля былі аб'яўлены падзякі.

Гардэчна сустрэлі нас жыхары Ваўкавыска. Засталася ў памяці гаспадыня невялічкай хаткі на ўсходзе, што прытуліла зняможаных ратнікаў. Мы спалі як забітыя, а яна за гэты час памыла нашы гімнасцёркі, амаль чорныя ад пылу і поту. Адпачынак быў кароткі. Перад намі паставілі новую задачу: уклініцца ў тыл ворага і атакаваць яго. З трывогай углядаўся я тады ў вышыні злева ад мяркуемага намі прарыву – дарага мог абыйсціся іх захоп. Перайшлі чыгуначнае палатно, уброд – раку Рось, баллазе яна пасля засушлівага лета была малаводнай. Выйшлі на поле і патрапілі на моцную нямецкую абарону. Пачаўся артабстрэл. Першыя дзве асляпляльныя ўспышкі прымуслі ўпасаць на ўзараную вузкую сялянскую палоску: старшага лейтэнанта – у глыбокую баразну, мяне – на схіл землянога вала, што ўтварыўся ад шматгадовага ўзворвання ў адзін бок. Зноў успышка. Выбуху я не адчуў. Як, аказваецца, лёгка памерці... Прышоў у сябе аглушаным. Агідны пах толу выклікаў сутаргавыя ваніты.

– Таварыш старшы лейтэнант! – гуку свайго голасу я не пачуў. А мой камандзір ляжаў побач у прысыпанай зямлэй баразне. Прыўзняў яго за папругу, абтрос ад камякоў. «Паранены», – мільганула думка. Ізноў паклікаў яго, а рука ўжо адчула нешта ліпкае. Кроў! Адзін-адзіны асколак і прама ў сэрца. Ноч. Мы ўдвох з забітым

любімым камандзірам. Я плакаў. Але дзе нашыя?! Убачыў трасеры ад пуль – батальён вёў бой. Па гэтай жа баразне дабраўся да сваіх. Адшукаў маёра Цехнарадава і даклаў яму, што старшы лейтэнант Цюцюнік забіты. Ён загадаў заставацца з загінулым да раніцы, паабяцаўшы прыслаць потым падводу. Раніцай ездавы прывёз нас на нейкае скрыжаванне дарог, дзе ўжо была вырытая магіла і чакаў камсорг батальёна лейтэнант Барыс Ухараў. На магіле паставілі сціплы слупок, дзе на фанернай дошчачцы напісалі хімічным алоўкам: «Старшы лейтэнант Пётр Міхайлавіч Цюцюнік. 1922–1944». Было яму ўсяго 22 гады.

Пад час невялікага адпачынку наш батальён атрымаў папаўненне з мясцовых партызанскіх атрадаў, і мы зноў памкнуліся наперад – на Беласток. У баях за гэты польска-

беларускі горад мой 339-ты гвардзейскі полк атрымаў найменне Беларускага...

Прайшлі дзесяцігоддзі мірнага жыцця. Але перажытае ў гады вайны назаўсёды засталася ў памяці. І ў снах, і найве я часта ўспамінаў тое непрыкметнае перакрываўанне, дзе давялося пахаваць майго камандзіра. Камсорг потым патлумачыў, што адмыслова выбраў такое месца па адзінай прычыне: магіла заўсёды будзе навідавоку, і хтосьці абавязкова паклоніцца ёй. На жаль, назву населенага пункта, дзе загінуў Пётр Цюцюнік, я забыў. А знайсці тое месца вельмі жахацелася!

Пачаліся пошукі. На запыт у ваенны архіў Падольска адказалі: сапраў-

сніла спецыяліст райвыканкама Святлана Бабайцава. І вось я ў Ваўкавыску. Болей за 60 гадоў прайшло пасля таго, як я ўдзельнічаў у яго вызваленні.

Наваколле, дзе па версіі маіх добраахвотных памочнікаў быў пахаваны былы камандзір, пазнаў я адразу, нягледзячы на тое, што прайшло столькі часу. Ураджэнец гэтых мясцінаў Аляксандр Ільч Апановіч пацвердзіў здагадку: у тых гадах ён быў хлапчуком, але дакладнае месца пахавання запомніў добра.

Толькі магілы мы не знайшлі. Так сталася, што ў пасляваенныя гады парэшткі загінулых воінаў-вызваленцаў раёна перазахавалі ў самім Ваўкавыску. А паколькі колішні надпіс алоўкам на дошчачцы сцёрся, то і заставаўся Пётр Цюцюнік неведомым салдатам вядомай вайны ўвесь гэты час.

Сёння справядлівасць адноўленая. Імя героя вернутае ўдзячным нашчадкам. Адбылося такое дзякуючы дапамозе і прафесіяналаў-архівістаў, і адказных служачых цэнтральнай ды мясцовай улады, і аматараў-краязнаўцаў.

Кузьма КЛІМАЎ, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, старшыня ЦП «Беларуская асацыяцыя інвалідаў вайны»

Пашукі на месцы (злева направа): К. Клімаў, А. Апановіч, І. Галаван і М. Жылінскі

Лістапад

19 – Баброўскі Міхаіл Кірылавіч (1784 ці 1785 – 1848), славіст, арыенталіст, філосаф, святар, які стаяў каля вытокаў сусветнага славяназнаўства, спрыяў узнікненню беларуса-знаўства, першы беларускі скарызназнаўца, член Археалагічнай акадэміі ў Рыме — 225 гадоў з дня нараджэння.

20 – Клімковіч Міхась (Міхаіл Мікалаевіч; 1899, Барыс. р-н – 1954), пісьменнік, крытык, драматург – 110 гадоў з дня нараджэння.

21 – Стаброўскі Казімір (1869, Карэл. р-н – 1929), жывапісец, педагог – 140 гадоў з дня нараджэння.

26 – Рабцэвіч Валянцін Навумавіч (1934, Кіраўс. р-н – 2008), вучоны ў галіне дапаможных гістарычных дысцыплін (нумізматыкі, археалогіі), даследаванні якога папоўнілі энцыклапедыі і вучэбныя дапаможнікі па айчыннай гісторыі і археалогіі, а калекцыі сталі асновай стварэння нумізматычнага кабінета БДУ – 75 гадоў з дня нараджэння.

27 – Мінская паштова-тэлеграфная станцыя, першая на Беларусі, цяпер РУП электрасувязі «Белтэлекам» (1859) – 150 гадоў з часу ўвядзення ў эксплуатацыю.

30 – Лынькоў Міхась (Міхаіл Ціханавіч; 1899, Віцеб. р-н – 1975), пісьменнік, літаратуразнавец, грамадскі дзеяч, народны пісьменнік Беларусі, акадэмік НАН Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1968) – 110 гадоў з дня нараджэння.

Фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 40

Упоперак: 1. Дзяды. 4. Свята. 11. Плюмаж. 12. Раніца. 13. Дуброва. 16. Сэрца. 17. Грыбы. 18. Астап. 21. Пчала. 22. Ягада. 23. Астра. 24. Бацян. 25. Гразь. 26. Дзень. 29. Олеум. 34. Ласаўка. 36. Восень. 37. Каляды. 38. Рагач. 39. Асіна.
Уздоўж: 2. Зіма. 3. Дождж. 5. Вырай. 6. Тоня. 7. Апекс. 8. Чабор. 9. Тромб. 10. Патоп. 14. Прачыстая. 15. Студзенец. 19. Халат. 20. Вярба. 25. Грыва. 27. Зосім. 28. Ніўка. 30. Мужык. 31. Альфа. 32. Пакос. 33. Лета. 35. Клён.

Мікола ВЯРШЫНІН

Эпіграмы мімаходзь

Напісаў я эпіграмы –
Вельмі шчыра, проста, прама,
І да іх бываю здатны,
А пісаў жа акуратна.
Дні і ночы я не спай,
Эпіграмаў шмат скляпаў.

Рыгор Барадулін

Вось Рыгор наш Барадулін,
Пра яго ўсе людзі чулі.
І не робіць ён крывулін,
І ніякіх заагулін.
Ворагам пакажа дулі,
А яго не падкупіць,
Бо даўно ўжо кінуй піць,
І яго пярэ скрыпіць.
Чалавек прыемны, мужны,
Вельмі з многімі ён дружны.
Ну, калі ўжо хто нялюб –
Не трапляй яму на зуб.

Навум Гальпяровіч

Гальпяровіч вась Навум –
На душу не гоніць тлум.
Як падумае, разважыць,
Ён усё на вагах важыць.
І не робіць штось бяздумна –
Каб было заўжды разумна.
Ну, такі ж у нас мудрэц –
І каваль ты наш, і жнец.
А на радыё – мастак.
Сам, вядома, не прасцяк.
Пра сябе не забываеш,
І праект свой там ты маеш.
Штотыднёва хвілін сорок выступаеш
(іншых зрэдку заўважаеш).

Генрых Далідовіч

Ёсць аповесцяў нямала,
І раманы нават ёсць.
І трымаўся ён трывала,
Вёў часопіс «Маладосць».
Шэсцьдзесят – жыццё на ўздыме.
Не наклоніцца гадам.
Працаваў ён з маладымі –
Маладым застаўся сам.
А працягвае анкету
«Краязнаўчая газета».

Казімір Камейша

Казімір, сябрук Камейша –
Ён за многіх весялейшы...
«Польмя» і «Маладосць»,
Зараз «Вожык». Пospех ёсць.
Ці карнет ён, ці кадэт,
Як Вялюгін ахрысціў.
Многа добрых ёсць прыкмет,
А прыемны сам найздзіў.
Ці старэе ён? Наўрад.
І за ім – натоўп дзятчат.
Праўда, трохі палысеў,
Ды ў калошу ён не сеў.

Калегам па пярэ

Вы, шанойныя сатырыкі,
Не пішыце панігірыкі.
Каб пародыя – дык вострая,
Эпіграма – больш узнёслая.
Ды і ў ёй гарчынку трэба мець,
Асаблівасць жанру разумець.
Не шкадуйце перцу, солі вы,
Бо радкі ў вас будуць кволымі.
Калі гэта забываеце,
Дыфірамбы заспяваеце.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

КАМЕНЬ – даўняя мера масы на Беларусі. У XVI ст. быў роўны 36 фунтам, у XVIII ст. – 40 фунтам (14,993 кг).

Камізэлька ў святачных строях моладзі Прыдзіння (XIX ст.)

КАМІЗЭЛЬКА – частка мужчынскага гарнітура беларусаў (найчасцей святчнага) у канцы XIX – пач. XX ст.; від безрукаўкі. Перадшылі з тонкага саматканага сукна, паўсуконніка або з фабрычных тканінаў (карычневая, чорная, сіняя шарсцянка, корт), на палатнянай падшэўцы, прамога ці паўпрыгалаенага крою, спінку – з розных больш таных тканінаў. Апрапаналі камізэлькі паверх кашулі на выпуск, спераду зашпілялі на гузікі. Адрэтыя камізэлькі народных строяў Падняпроўя і Цэнтральнай Беларусі, шытыя з саматканкі ў карычнева-белую дробную клетку (пухавіцкі строй) або ў частыя цёмна-сінія, цёмна-карычневыя, цёмна-зялё-

ныя пасачкі (магілёўскі строй). У наш час – састаўная частка класічнага касцюма-тройкі.

КАМІНСКІ Меціслаў Адамавіч (28.04.1839, Вількамірскі пав. Віленскай губ. – 12.11.1868) –

Камізэлькі

этнограф, фалькларыст і публіцыст. Вучыўся ў Варшаўскай медыка-хірургічнай акадэміі (1860–1862). Супрацоўнічаў у газеце «Kurier Wilenski», часопісе «Tygodnik ilustrowany», «Kłosy», «Biblioteka Warszawska» і інш. Даследаваў матэрыяльную і духоўную культуру беларускага, літоўскага і польскага народаў. У артыкуле «Дзяды» (1862 г.), «Танцы люду з-над Віліі» (1864 г.), «Прыказкі люду з-над Віліі» (1866 г.), «Некалькі слоў пра звычаі насельніцтва ў Мінскай губерні», абразках «Уражанні з падарожжа», «Успамін аб Міншчыне» (усе 1867 г.) і інш. падаў цікавыя звесткі пра побыт, абрады, звычаі, адзенне і фальклор беларусаў. Аўтар працы «Аб пэтычных уяўленнях літоўска-крывіцкага народа ў яго песнях» (1867 г.), у якой адзначыў пэтычнасць беларускіх народных песень.